

Зибарева Оксана Василівна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3069-6462>*

СТІЙКІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ, МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті досліджено проблематику забезпечення стійкості соціальної безпеки підприємницької діяльності в умовах реалізації концепції сталого розвитку, з урахуванням сучасних викликів і загроз, що постали перед українським суспільством та економікою внаслідок повномасштабної війни. Актуальність теми зумовлена потребою адаптації механізмів соціального захисту найманих працівників до умов високої невизначеності, підвищених соціальних ризиків, загроз втрати доходів та порушення трудових прав. У процесі дослідження застосовано поєднання загальнонаукових, порівняльних та статистичних методів, що дозволило проаналізувати динаміку ключових соціально-економічних показників за 2022–2024 роки: фінансові результати діяльності підприємств, кількість застрахованих осіб, обсяг і доступність допомоги по тимчасовій непрацездатності, показники нещасних випадків на виробництві, зміни середньої та мінімальної заробітної плати. На основі кількісного аналізу автор робить висновки про рівень адаптивності соціального страхування та ефективність дій державних інституцій у сфері підтримки трудових колективів в умовах кризового періоду. Особливу увагу приділено дискусії навколо балансу між економічною доцільністю підприємницької діяльності та необхідністю дотримання соціальних гарантій працівників. Порушено питання відповідальності держави й бізнесу за стале функціонування системи соціальної безпеки, а також ефективності існуючих механізмів протидії загрозам соціальної дезінтеграції, втрати доходів, порушень трудових прав. У статті запропоновано авторське бачення соціальної безпеки як складової стійкості підприємницької діяльності та окреслено напрями вдосконалення інституційної моделі її забезпечення. Зроблено висновок, що в умовах сталого розвитку соціальна безпека має розглядатися не лише як інструмент захисту працівників, але й як передумова збереження кадрового потенціалу, підтримання мотивації персоналу та підвищення соціальної відповідальності бізнесу.

Ключові слова: соціальна безпека, підприємницька діяльність, сталий розвиток, стійкість, соціальне страхування, економічне зростання.

Oksana Zybareva
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Business and Human Resource Management,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

SUSTAINABILITY OF SOCIAL SECURITY OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CHALLENGES, THREATS, MECHANISMS FOR ENSURING IT

The article examines the issue of ensuring the resilience of social security in entrepreneurial activity within the framework of sustainable development, taking into account the contemporary challenges and threats faced by Ukrainian society and the economy as a result of the full-scale war. The relevance of the topic is driven by the urgent need to adapt mechanisms of social protection for hired workers to conditions of high uncertainty, increased social risks, threats of income loss, and violations of labor rights. A combination of general scientific, comparative, and statistical methods was applied in the research, which enabled the analysis of the dynamics of key socio-economic indicators for the period 2022–2024. These included the financial performance of enterprises, the number of insured employees, the volume and accessibility of temporary disability benefits, occupational accident statistics, and changes in average and minimum wages. Based on this quantitative analysis, the authors conclude on the adaptability of the social insurance system and the effectiveness of public institutions in supporting labor collectives during a crisis period. Particular attention is devoted to the discussion surrounding the balance between the economic feasibility of entrepreneurial activity and the necessity to uphold workers' social guarantees. The article raises the issue of the shared responsibility of the state and business for the sustainable functioning of the social security system, as well as the effectiveness of existing mechanisms to counteract social disintegration, income loss, and violations of labor rights. The authors propose a conceptual approach

to understanding social security as a component of entrepreneurial resilience and outline directions for improving the institutional model of its provision. It is concluded that under sustainable development conditions, social security should be viewed not only as a tool for protecting employees but also as a prerequisite for preserving human capital, maintaining workforce motivation, and enhancing corporate social responsibility.

Keywords: social security, entrepreneurial activity, sustainable development, resilience, social insurance, economic growth.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальних викликів, структурних трансформацій економіки та триваючої війни в Україні питання забезпечення соціальної безпеки в підприємницькій діяльності набуває особливої актуальності. Соціальна безпека, як складова національної безпеки, є необхідною умовою стабільного функціонування трудових ресурсів, збереження людського капіталу та підтримання соціальної злагоди в суспільстві. Водночас у підприємницькому секторі вона виступає ключовим чинником не лише забезпечення добробуту працівників, а й підвищення конкурентоспроможності бізнесу в цілому.

Концепція сталого розвитку передбачає узгодження економічних, соціальних та екологічних інтересів. У цьому контексті стійкість соціальної безпеки підприємницької діяльності розглядається як здатність бізнес-сектору протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, адаптуватися до змінного середовища, зберігаючи соціальну функцію, справедливі умови праці та гідний рівень життя найманих працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження, зокрема роботи Н. Скопенко [1], Т. Тушевської [2], Ю. Джерелюка та ін. [3–4], Черепа А.В., Чепурної Т.А. [5] підкреслюють комплексний характер стійкого розвитку підприємств і економічних систем. Вони акцентують увагу на необхідності балансування економічних, соціальних та екологічних складових, що становить основу для довготривалого функціонування бізнесу та збереження соціальної стабільності. Наукові праці В. Лугової та М. Мартіянової [6], а також Н. Коленди [7] характеризують соціальну безпеку з позиції управління ризиками, соціального захисту працівників і корпоративної соціальної відповідальності. Автори звертають увагу на важливість розробки ефективних механізмів забезпечення соціальної безпеки, що охоплюють як матеріальне, так і нематеріальне забезпечення працівників. На макrorівні дослідження О. Поплавської, Д. Ходацького [8], О. Баженової, З. Варналія, О. Микитюк [9] висвітлюють соціальну безпеку в ширшому контексті ринку праці і національної економіки. Вони наголошують на взаємозалежності між соціальною безпекою громадян, функціонуванням ринку праці та політикою зайнятості, особливо в умовах криз і воєнних загроз. Важливим є також внесок З. Варналія [10–12], який інтегрує соціальні аспекти у загальну концепцію економічної безпеки країни на всіх рівнях її реалізації. Отже, огляд наукових досліджень демонструє, що

дослідження стійкості соціальної безпеки підприємницької діяльності є багатограним і міждисциплінарним, поєднуючи теоретичні основи сталого розвитку, соціального захисту працівників, управління ризиками та корпоративної відповідальності з практичними аспектами реалізації цих концепцій в умовах нестабільності та кризових викликів. Ці наукові надбання створюють міцний фундамент для подальшого аналізу механізмів забезпечення соціальної безпеки в підприємницькому середовищі України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростаючий інтерес до проблем забезпечення соціальної безпеки у сфері підприємництва недостатньо дослідженими є питання впливу зовнішніх та внутрішніх викликів соціального, економічного, інституційного та екологічного характеру на рівень стійкості підприємницької діяльності. Особливої уваги потребують механізми забезпечення соціальної стійкості, які включають ефективні інституційні моделі, систему соціального страхування, управління ризиками, охорону праці, а також дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності, що визначають здатність підприємницьких структур адаптуватися до динамічних змін середовища.

Метою статті є дослідження викликів і загроз, що впливають на рівень соціальної безпеки в підприємницькому середовищі України, а також виявлення ефективних механізмів забезпечення її стійкості в контексті реалізації цілей сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному дискурсі національної безпеки розвинених країн світу термін «стійкість» набуває все більшого значення. Британський дослідник Дж. Джозеф трактує це поняття як складне та багатовимірне, підкреслюючи, що в межах неоліберальної моделі державного управління воно асоціюється передусім із здатністю суспільства пристосовуватися до різного роду загроз [13].

Ю. Джерелюк розглядає економічну стійкість як здатність економічної системи відновлюватися після дестабілізуючих впливів, досягаючи щонайменше попереднього рівня функціонування або навіть покращуючи свій стан, особливо за умов сприятливих економічних змін [3, с. 26]. Автор поглиблює розуміння стійкості, розглядаючи її в умовах динамічного середовища, як здатність підприємства: адаптуватися до змін, до відродження, до розвитку, а також як «здатність підприємства зберігати у довгостроковому періоді поступове покращення конкурентних позицій на ринку в умовах постійного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників» [4, с. 260].

Економічну стійкість підприємства як основу сталого розвитку в умовах глобальних змін розглядають А. Череп, Т. Чепурна, наголошуючи на необхідності гармонійного поєднання вирішення соціально-економічних завдань із збереженням навколишнього природного середовища [5].

Н. Скопенко досліджує стійкість економічної системи як: «інтегральну характеристику потенціалу системи підтримувати організаційну цілісність в умовах мінливого зовнішнього середовища» [1].

Звідси, стійкість підприємницької діяльності – це здатність підприємства зберігати свою життєздатність, конкурентоспроможність та ефективність у динамічному та нестабільному середовищі, адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів (економічних, соціальних, політичних, екологічних), відновлюватися після криз і при цьому забезпечувати довгостроковий розвиток.

Важливим аспектом стійкості підприємницької діяльності є формування соціальної безпеки, яка забезпечує стабільність внутрішнього середовища підприємства, захист прав працівників, підтримку соціально вразливих груп, а також сприяє зміцненню довіри з боку споживачів, партнерів і громади. Соціальна безпека є основою для створення позитивного соціального капіталу, що підвищує здатність бізнесу адаптуватися до викликів і зберігати стабільність у кризових умовах.

У Декларації про державний суверенітет України соціальна безпека трактується як такий стан, за якого забезпечується правовий та інституційний захист ключових соціальних інтересів особистості та суспільства від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз [14].

У Концепції національної безпеки України це поняття також має чітке визначення: серед семи основних сфер національної безпеки окреме місце займає соціальна безпека, яка розуміється як стан, за якого життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави надійно захищені від потенційних загроз. Такий рівень безпеки розглядається як необхідна умова для збереження та розвитку як духовних, так і матеріальних надбань [15].

В. Лугова та М. Мартіянова під соціальною безпекою підприємства розуміють: «створення системи взаємовигідних партнерських відносин між персоналом та керівництвом підприємства, що забезпечується задоволенням матеріальних та нематеріальних потреб працівників та реалізацією інтересів підприємства» [6].

Н. Коленда розглядає соціальну безпеку підприємства, «як стан захищеності соціальних інтересів персоналу від зовнішніх та внутрішніх загроз щодо його професійного, соціального стану та рівня життєзабезпечення, за якого відбуваються збереження та розвиток трудового потенціалу, а також зростання показників ефективності діяльності підприємства» [7, с. 676].

З. Варналій, О. Микитюк, Т. Онисенко, розглядаючи соціальну безпеку на рівні окремого працівника, зауважують, що вона «проявлятиметься можливістю задоволення базових потреб та гарантіями прав кожної окремої людини, таких як доступ до житла, достатнього харчування, якісної медичної допомоги, освіти, адекватного рівня доходів та соціального захисту» і наголошують на креативних формах організації системи соціальної безпеки підприємства [12]. Під соціальною безпекою підприємства З. Варналій розуміє «стан захищеності його трудового потенціалу від соціальних загроз і ризиків, що перешкоджають нормальному функціонуванню колективу, знижують продуктивність праці, провокують конфлікти та кадрову плинність» [10, с. 91].

О. Коваленко, О. Микитюк розглядають соціальну безпеку, як ключовий фактор зміцнення інтелектуального потенціалу бізнесу, його конкурентоздатності та соціальної стійкості в умовах викликів сучасності [16].

Отже, соціальна безпека підприємницької діяльності – це стан стабільного функціонування підприємства, за якого забезпечується належний рівень захисту соціальних інтересів працівників, дотримання трудових прав, задоволення матеріальних і нематеріальних потреб персоналу, а також створення сприятливого соціального середовища для ефективної взаємодії між керівництвом і трудовим колективом.

Окрім цього, невід’ємною складовою стійкої підприємницької діяльності є орієнтація на сталий розвиток, який передбачає збалансоване врахування економічних, соціальних та екологічних чинників. Реалізація принципів сталого розвитку дозволяє підприємству не лише забезпечувати прибутковість, а й відповідально ставитися до впливу на довкілля, підтримувати соціальне благополуччя та робити внесок у довгостроковий розвиток суспільства. Такий підхід підвищує конкурентоспроможність бізнесу [17], відкриває доступ до нових ринків і ресурсів, знижує ризики та формує імідж надійного та відповідального суб’єкта господарювання.

У сучасних умовах воєнних, економічних та соціальних викликів питання забезпечення стійкості соціальної безпеки підприємницької діяльності набуває особливого значення. Від того, наскільки ефективно функціонують суб’єкти господарювання, залежить не лише економічна стабільність держави, а й добробут її громадян, рівень зайнятості, соціальна захищеність працівників та розвиток людського капіталу [18]. Одним із ключових індикаторів такої стійкості є фінансові результати підприємств, які відображають здатність бізнесу генерувати прибуток, утримувати соціальні зобов’язання перед працівниками та інвестувати в сталий розвиток (табл. 1).

Аналізуючи дані табл. 1, спостерігається позитивна динаміка фінансових результатів підприємств протягом 2022 – 2024 років. У 2022 році, що харак-

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності підприємств (з урахуванням банків) за 2022–2024 роки

Роки	Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн. грн.	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.
2022	46127,2	66,1	1010079,4	33,9	963952,2
2023	853619,3	71,1	1344373,3	28,9	490753,9
2024	1212564,6	71,9	1678635,0	28,1	466070,4

Джерело: складено автором на основі [19]

теризувався повномасштабним вторгненням росії та глибокою економічною турбулентністю, фінансовий результат (сальдо) до оподаткування становив лише 46,1 млрд грн, при цьому 33,9% підприємств були збитковими, а обсяг їх збитків сягав 964 млрд грн. Це свідчить про надзвичайно низьку економічну стійкість та підвищені ризики для соціальної безпеки працівників – масові скорочення, затримки зарплат, відсутність інвестицій у розвиток персоналу. У 2023 році ситуація суттєво покращилася: сальдо зросло майже в 18,5 рази – до 853,6 млрд грн, прибутковими були 71,1% підприємств, а обсяг прибутку досяг 1,34 трлн грн, перевищуючи обсяг збитків. Це є індикатором відновлення адаптивного потенціалу бізнесу, що дозволяє зміцнювати внутрішні соціальні програми, стабілізувати робочі місця, підвищувати соціальну відповідальність. У 2024 році зафіксовано подальше зростання сальдо до 1,21 трлн грн, при цьому 72% підприємств були прибутковими, а загальний прибуток склав майже 1,68 трлн грн. Обсяг збитків, хоча й залишався значним (466 млрд грн), скоротився в абсолютному вимірі. Така тенденція свідчить про посилення економічної та соціальної стійкості підприємницького середовища, що є передумовою для переходу до моделі сталого розвитку.

Представлені дані підтверджують, що український бізнес продемонстрував високу адаптивність до кризових умов, відновлюючи фінансову результативність і створюючи передумови для підвищення рівня соціальної безпеки. Зростання частки прибуткових підприємств і зменшення обсягів збитків створюють можливості для інвестування в персонал, покращення умов праці та реалізації принципів соціальної відповідальності. Таким чином, стійкість соціальної безпеки підприємницької діяльності поступово зростає, закладаючи основу для інтеграції цілей сталого розвитку у корпоративну практику.

У період воєнного стану, економічної нестабільності та геополітичних загроз динаміка заробітної плати та інфляційних процесів виступає ключовим маркером стійкості соціально-економічного середовища. Особливо це стосується підприємницької діяльності, де збереження купівельної спроможності працівників та забезпечення гідного рівня оплати праці напряму впливають на соціальну безпеку трудових колективів. Представлені у таблиці 2 показники дозволяють оцінити, наскільки ефективно в Україні реалізуються принципи соціального захисту та чи відповідає зростання доходів темпам зміни вартості життя в умовах переходу до сталого розвитку.

Середня місячна заробітна плата в Україні впродовж 2022–2024 років демонструє поступову тенденцію до зростання з прискоренням у 2024 році. У 2022 році вона становила 13 376 грн, у 2023 зросла до 14308 грн, що відповідає темпу приросту на 6,9%. Найбільш відчутне зростання зафіксовано у 2024 році – до 17486 грн, або на 22,2%, що є суттєвим фінансовим приростом у номінальному вираженні. Це свідчить про пожвавлення економіки, відновлення ділової активності та зростання конкурентності на ринку праці. Проте темпи інфляції, особливо у 2022 році, суттєво перевищували приріст заробітних плат: тоді індекс інфляції сягнув 126,6%, тобто вартість життя зросла майже на чверть, а зарплати – лише на 2,9%, що свідчило про погіршення реальних доходів працівників.

У 2023 році інфляційний тиск значно зменшився (105,1%), що дало змогу заробітним платам поступово наздоганяти втрачену купівельну спроможність. У 2024 році індекс інфляції зріс до 112,0%, але вже був меншим за темп приросту середньої зарплати, що вказує на реальне поліпшення добробуту найманих працівників. У цьому контексті важливо зазначити, що позитивне сальдо між приростом зарплати та інфляцією – ключовий індикатор еконо-

Таблиця 2

Динаміка середньої та мінімальної заробітної плати й індексу інфляції в Україні у 2022–2024 роках

Роки	Середня місячна зарплата, грн.	Темп приросту, %	Мінімальна зарплата, грн.	Темп приросту, %	Індекс інфляції, %
2022	13376,21	2,9	6700	3,1	126,6
2023	14308,46	6,9	7100	5,3	105,1
2024	17486,60	22,2	8000	12,7	112,0

Джерело: складено автором на основі [20]

мічної стійкості та соціальної безпеки в умовах підприємницької діяльності.

Мінімальна заробітна плата також демонструвала стале зростання: з 6700 грн у 2022 до 7100 грн у 2023 (приріст 5,3%), і до 8000 грн у 2024 (приріст 12,7%). Хоча ці темпи дещо поступаються зростанню середньої зарплати, їх стабільність дозволяє зберігати базовий рівень соціального захисту мало-забезпечених працівників і забезпечувати мінімальні стандарти життя.

Таким чином, показники, наведені в табл. 2, демонструють загальну позитивну тенденцію щодо зміцнення соціальної безпеки в Україні через зростання заробітних плат у темпах, що починають перевищувати рівень інфляції. Це дає підстави говорити про формування більш стійкого фінансового середовища для підприємницької діяльності в умовах переходу до сталого розвитку, де матеріальні інтереси працівників поступово узгоджуються з економічними можливостями підприємств.

У сучасних умовах трансформацій українського ринку праці, викликаних воєнними, економічними та соціальними загрозами, система соціального страхування виконує ключову роль у підтримці соціальної безпеки найманих працівників. Надання допомоги у разі тимчасової непрацездатності, а особливо внаслідок виробничих травм чи професійних захворювань, є критичним елементом захисту прав працівників та забезпечення економічної стабільності родин.

Дані, наведені у табл. 3, ілюструють динаміку розвитку соціального захисту застрахованих осіб у 2022–2024 роках, дозволяючи оцінити ефективність реалізації принципів стійкої соціальної безпеки підприємницької діяльності в умовах сталого розвитку.

Упродовж 2022–2024 років спостерігається відносна стабільність кількості застрахованих осіб – найманих працівників в Україні. У 2022 році цей показник становив 8,63 млн осіб, у 2023 році відбулося зростання до 8,91 млн, що відповідає приросту на 3,1%, однак у 2024 році зафіксовано незначне зменшення до 8,84 млн осіб, тобто на 0,7% менше, ніж у попередньому році. Загалом, ці коливання не є критичними й вказують на стабільний рівень зайнятості в державі, що формує фундамент соціальної безпеки в умовах продовження війни, внутрішніх переміщень населення та нестабільності економіки.

Загальний обсяг допомоги по тимчасовій непрацездатності у 2022 році становив 12,5 млрд грн, проте у 2023 році зменшився до 11,3 млрд грн, що свідчить про зниження на 9,9%. Така динаміка була обумовлена загостренням безпекової ситуації, тимчасовим скороченням виробничої активності та ускладненням доступу до страхових механізмів через мобілізацію та релокацію працівників. Водночас у 2024 році зафіксовано рекордний рівень виплат – 14,4 млрд грн, що означає приріст на 27,7% порівняно з попереднім роком і на 15,1% – у порівнянні з 2022 роком. Це свідчить про відновлення функціонування страхових механізмів, посилення доступу працівників до відповідних прав і активізацію ринку праці.

Позитивним сигналом для соціальної стійкості є також зростання чисельності одержувачів допомоги по тимчасовій непрацездатності. У 2022 році ця кількість становила понад 2,34 млн осіб, у 2023 вона збільшилася до 2,55 млн осіб, а у 2024 році – до 2,87 млн. Таким чином, за два роки приріст склав 22,3%, що демонструє як розширення доступу до системи соціального страхування, так і підвищення рівня правової обізнаності населення. Це також свідчить про ефективну роботу інституцій, відповідальних за реалізацію політики соціального захисту, попри зовнішні виклики.

Допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань також зазнала змін. У 2022 році обсяг таких виплат становив 119,8 млн грн, проте у 2023 році він знизився до 76,2 млн грн, що дорівнює скороченню на 36,4%. У 2024 році обсяг знову зріс – до 88,6 млн грн, що на 16,2% більше, ніж у 2023, але все ще на чверть менше, ніж у 2022 році. Така динаміка свідчить про часткову адаптацію системи страхування до викликів, пов'язаних з війною, проте залишається проблема зменшення рівня індивідуальних виплат, що пояснюється як зростанням кількості одержувачів, так і зниженням середнього розміру компенсації.

Кількість працівників, які отримали допомогу через виробничі травми чи профзахворювання, зростала щороку: з 3 988 осіб у 2022 до 4 688 у 2024, що становить приріст на 17,6% за два роки. Це свідчить про підвищення довіри до системи страхування та розширення практик компенсації.

Таблиця 3

Динаміка показників соціального страхування застрахованих осіб у 2022–2024 роках в Україні

Роки	Кількість застрахованих осіб – найманих працівників, тис. осіб	Допомога по тимчасовій непрацездатності, млн. грн.	Чисельність одержувачів, осіб	Допомоги по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві, млн. грн.	Чисельність одержувачів, осіб
2022	8633,5	12 546,0	2 343 615	119,8	3 988
2023	8905,5	11 301,2	2 551 730	76,2	4 180
2024	8839,2	14 431,9	2 867 383	88,6	4 688

Джерело: складено автором на основі [21]

Водночас зростання кількості постраждалих підтверджує, що питання охорони праці потребує посиленої уваги як з боку держави, так і з боку самих роботодавців.

Отже, наведені показники відображають складну, але загалом позитивну динаміку в системі соціального захисту працівників. Збереження високого рівня охоплення страхуванням, поступове відновлення обсягів фінансування й розширення числа одержувачів допомоги свідчать про стійкість соціальної безпеки підприємницької діяльності навіть в умовах нестабільного середовища. Це, у свою чергу, є важливою умовою для досягнення цілей сталого розвитку в Україні.

Висновки. Проведене дослідження порушує низку суперечливих питань щодо можливостей і обмежень забезпечення стійкої соціальної безпеки в підприємницькій діяльності в умовах сталого розвитку, особливо в реаліях сучасної України, яка перебуває в стані повномасштабної війни. На перетині соціальної відповідальності бізнесу та держав-

ної політики постає ключове питання: якою мірою соціальні гарантії та страхові механізми можуть і повинні бути збережені без шкоди для економічної активності підприємств, особливо малих і середніх, які найбільше вразливі до криз. З одного боку, зростання кількості застрахованих осіб, одержувачів допомоги та обсягів виплат свідчить про позитивні зрушення та адаптаційний потенціал системи соціального страхування. Це підтверджує певну стійкість соціальної інфраструктури в умовах війни, а також зростання довіри працівників до державних та корпоративних механізмів захисту. З іншого боку, залишається відкритим питання фінансової спроможності цієї системи на тривалий період, враховуючи скорочення доходів бюджетів, зниження продуктивності, інфляційний тиск і ризики зростання тіньової зайнятості. Результати дослідження відкривають перспективу для наукової дискусії щодо нової моделі соціальної безпеки в підприємницькій діяльності, яка має відповідати як цілям сталого розвитку, так і викликам кризового періоду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скопенко Н. С., Когут О. О. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/7.pdf DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.5> (дата звернення 23.06.2025).
2. Тушевська Т.В. Стійкий розвиток підприємства з позиції соціальної та економічної ефективності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Том 30 (69). №3. С. 97–102. https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/18.pdf (дата звернення 23.06.2025).
3. Джерелюк Ю. О. Антикризова стійкість підприємств у конкурентному середовищі: теорія, методологія та практика: монографія. Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2018. 454 с.
4. Джерелюк Ю.О., Новіцький М.В. Теоретичні аспекти прогнозування економічної стійкості підприємства в умовах динамічного середовища функціонування. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2025. №1 (92). Ч. 2. С. 258–263.
5. Череп А.В., Чепурна Т.А. Циркулярна економіка як інструмент досягнення цілей сталого розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 12 (282). С. 182–189. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/12/12.24._topic%D0%90lla-Cherep-Tatyana-Chepurna-182-189.pdf DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-282-182-189> (дата звернення 23.06.2025).
6. Лугова В., Мартіянова М. Обґрунтування сутності соціальної безпеки підприємства і механізму її забезпечення в умовах ризикованості. *Економіка і організація управління*. 2016. № 3. С. 219–228.
7. Коленда Н.В. Поняття соціально-економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2016. №7. С. 672–678. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/113.pdf (дата звернення 23.06.2025).
8. Поплавська О., Ходацький Д. Екосистема ринку праці та соціальна безпека країни: сучасне бачення їх взаємозалежності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-211> (дата звернення 23.06.2025).
9. Баженова О. В., Варналій З. С., Микитюк О. П. Стійкість системи соціальної безпеки людини в Україні: внутрішні виклики. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. № 13. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-03-09> (дата звернення 23.06.2025).
10. Варналій З.С. Соціальна безпека людини як об'єкт дослідження науки економічної безпеки. *Економічний вісник університету*. 2022. № 52. С. 90–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97> (дата звернення 23.06.2025).
11. Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
12. Варналій З.С., Микитюк О.П., Онисенко Т.С. Креативні форми реалізації системи соціальної безпеки працівників сучасних підприємств. *Умови економічного зростання в країнах з ринковою економікою* : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції : зб. наук. пр. / за ред. С. Ю. Кучеренко, Л. Ю. Леваєвої. Переяслав : ФОП Домбровська Я.М., 2024. 132 с., С. 71–73.
13. Joseph, J. Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach. *Resilience*. 2013. Vol. 1(1). PP. 38–52. DOI: <https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741> (дата звернення 23.06.2025).
14. Декларація про державний суверенітет України прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990 року № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення 23.06.2025).
15. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 23.06.2025).

16. Коваленко О., Микитюк О. Соціальна безпека персоналу в системі формування інтелектуального потенціалу бізнесу у воєнний час. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. №10 (280). С. 61–73.
17. Зибарева О.В. Соціальна відповідальність бізнесу як джерело формування його конкурентних переваг. Економічні та соціальні детермінанти конкурентоспроможності підприємництва: колективна монографія / за заг. ред. Лопатинського Ю.М., Зибаревої О.В. Чернівці: Технодруk, 2023. 572 с., С. 45–80.
18. Зибарева О. В. Оцінка рівня соціальної безпеки України через призму сталого розвитку. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2025. №3. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-03-01-04> (дата звернення 23.06.2025).
19. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (дата звернення: 23.06.2025).
20. Оплата праці та соціально-трудова відносина. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm (дата звернення: 23.06.2025).
21. Звіт про роботу. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (дата звернення: 23.06.2025).

REFERENCES

1. Skopenko, N.S. and Kohut, O. (2022). Teoretychni ta praktychni aspekty zabezpechennia stiikoho rozvytku pidpriemstv v suchasnykh umovakh [Theoretical and practical aspects of ensuring sustainable development of enterprises in modern conditions]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.5> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
2. Tushevska, T.V. (2019). Stiiki rozvytok pidpriemstva z pozytsii sotsialnoi ta ekonomichnoi efektyvnosti [Sustainable company development form the point of social and economic effectiveness]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*, vol. 30 (69), issue 3, pp. 97–102. Available at: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/18.pdf (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
3. Dzhereliuk J. O. (2018). Antykryzova stiikist pidpriemstv u konkurentnomu seredovyshchi: teoriia, metodolohiia ta praktyka : monohrafiia [Anti-crisis sustainability of enterprises in a competitive environme: theory, methodology and practice : monograph]. Kherson : Vyd-vo PP Vyshemyrskyi V. S., 454 p. [in Ukrainian].
4. Dzhereliuk Yu.O. and Novitskyi M.V. (2025). Teoretychni aspekty prohnouzuvannia ekonomichnoi stiikosti pidpriemstva v umovakh dynamichnoho seredovyshcha funktsionuvannia [Theoretical aspects of forecasting the economic sustainabilityof the enterprise under the conditions of a dynamic operating environment]. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu – Visnyk of Kherson National Technical University*, vol. 1 (92), issue 2, pp. 258–263 [in Ukrainian].
5. Cherep, A.V. and Chepurna, T.A. (2024). Tsyriuliarna ekonomika yak instrument dosiahnennia tsilei staloho rozvytku [Circular economy as a tool to achieve the goals of sustainable development]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, vol. 12 (282). DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-282-182-189> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
6. Luhova, V. and Martianova, M. (2016). Obhruntuvannia sutnosti sotsialnoi bezpeky pidpriemstva i mekhanizmu yii zabezpechennia v umovakh ryzykohenosti [Justification of the essence of enterprise social security and mechanisms for its provision under risk conditions]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and Organization of Management*, vol. 3, pp. 219–228. Available at: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2890> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
7. Kolenda, N.V. (2016). Poniattia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The concept of socio-economic safety of enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 7, pp. 672–678. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/113.pdf (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
8. Poplavska, O. and Khodatskyi, D. (2024). Ėkossistema rynku pratsi ta sotsialna bezpeka krainy: suchasne bachennia yikh vzaiemozalezhnosti [The labor market ecosystem and the country's social security: a modern vision of their interdependence]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-211> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
9. Bazhenova, O.V., Varnalii, Z.S. and Mykytiuk, O.P. (2024). Stiikist systemy sotsialnoi bezpeky liudyny v Ukraini: vnutrishni vyklyky [Resilience of the human social security system in Ukraine: internal challenges]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia: ekonomika ta upravlinnia – Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-03-09> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
10. Varnalii, Z.S. (2022). Sotsialna bezpeka liudyny yak ob'ekt doslidzhennia nauky ekonomichnoi bezpeky [Human social security as an object of research in the science of economic security]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, vol. 52, pp. 90–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
11. Varnalii, Z.S. (2020). *Ekonomichna ta finansova bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Economic and financial security of Ukraine in the conditions of globalization]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 423 p. [in Ukrainian].
12. Varnalii Z.S., Mykytiuk O.P. and Onysenko T.S. (2024). Kreatyvni formy realizatsii systemy sotsialnoi bezpeky pratsivnykiv suchasnykh pidpriemstv [Creative forms of implementing the social security system for employees of modern enterprises]. *Umovy ekonomichnoho zrostantia v krainakh z rynkovoiu ekonomikoiu : XVII Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia* (Pereiaslav, April 25th–26th, 2024). Pereiaslav: FOP Dombrovska Ya.M., pp. 71–73. [in Ukrainian].
13. Joseph, J. (2013). Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach. *Resilience*, vol. 1 (1), pp. 38–52. DOI: <https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].

14. Verkhovna Rada of Ukraine. (1990). Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy № 55-XII [Declaration of State Sovereignty of Ukraine No. 55-XII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). Pro Kontseptsiiu (osnovy derzhavnoi polityky) natsionalnoi bezpeky Ukrainy № 3/97-VR [On the Concept (Fundamentals of State Policy) of National Security of Ukraine No. 3/97-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
16. Kovalenko O. and Mykytiuk O. (2024). Sotsialna bezpeka personalu v systemi formuvannia intelektualnoho potentsialu biznesu u voiennyi chas [Social security of personnel in the system of intellectual potential development of businesses during wartime]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economics*, vol. 10 (280), pp. 61–73. Available at: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/10/10.24._topic_Oksana-Kovalenko-Oksana-Mykytiuk-61-73.pdf (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
17. Zybareva O.V. (2023). Sotsialna vidpovidalnist biznesu yak dzherelo formuvannia yoho konkurentnykh perevah [Corporate Social Responsibility as a Source of the Business Competitive Advantages]. In Yu.M. Lopatynskii, O.V. Zybareva (Eds.). *Ekonomichni ta sotsialni determinanty konkurentospromozhnosti pidpriemnytstva: kolektyvna monohrafiia* [Economic and social determinants of entrepreneurial competitiveness: collective monograph]. Chernivtsi: Tekhnodruk, 572 p., pp. 45–80. [in Ukrainian].
18. Zybareva O.V. (2025). Otsinka rivnia sotsialnoi bezpeky Ukrainy cherez pryzmu staloho rozvytku [Assessment of Ukraine's Social Security Level Through the Lens of Sustainable Development]. *Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. Seriia: ekonomika, psykholohiia ta upravlinnia – Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism. Series: Economics, Psychology and Management*, vol. 3. Available at: <https://www.alsrt.com.ua/index.php/economics/article/view/2025-03-01-04/2025-03-01-04> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
19. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (2025). Finansovi rezultaty do opodatkuvannia pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Financial results before taxation of enterprises by type of economic activity]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
20. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (2025). Oplata pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny [Wages and socio-labor relations]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].
21. Pensijnyi fond Ukrainy [Pension Fund of Ukraine]. (2025). Zvit pro robotu [Activity report]. Available at: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (accessed June 23, 2025) [in Ukrainian].

Стаття надійшла: 21.07.2025

Стаття прийнята: 13.08.2025

Стаття опублікована: 28.11.2025